

DE BETEKENIS VAN EEN BEDRIJFSPLAN VOOR EEN BOSBEZIT

door
G. GERBRANDA

Het is mij de laatste tijd gebleken, dat er bij velen een onjuist begrip bestaat omtrent aard en betekenis van bedrijfsplannen. Alhoewel men zou mogen verwachten, dat bosbouwers wel op de hoogte zijn van de juiste betekenis van een dergelijk plan, zijn er nog verschillende die hierbij aanstonds en uitsluitend denken aan het binden van de bosbezitter aan een bepaalde omloop en aan een bepaalde jaarlijks te vellen houtmassa.

Als men denkt dat dit de voornaamste bedoeling is van een bedrijfsplan, of zelfs wanneer men meent dat het bedrijfsplan omtrent deze beide zaken streng bindende voorschriften behoort te geven, heeft men een zeer onjuiste voorstelling van aard en wezen van een dergelijk plan en het is zeer betreurenswaardig, dat het verspreiden van een dergelijk onjuist denkbeeld, de algemene invoering van bedrijfsplannen belemmert.

Het lijkt mij daarom nuttig in het onderstaande enige algemene opmerkingen te maken omtrent aard en betekenis van de bedrijfsplannen. Daarbij zal ik dan de volgende punten behandelen.

- 1e. Waarom is het nodig, dat voor een bosbezit een bedrijfsplan wordt opgemaakt?
- 2e. Wat moet een dergelijk plan inhouden?

1e. Waarom is het nodig dat voor een bosbezit een bedrijfsplan wordt opgemaakt?

Een bosbedrijf van enige omvang is, zonder dat men over de nodige gegevens omtrent de samenstellende delen en omtrent het geheel beschikt, weinig overzichtelijk. Een bosbedrijf toch beslaat in de regel een veel grotere oppervlakte dan een landbouwbedrijf. Dit brengt in de eerste plaats al mede, dat de bedrijfsleider, of de eigenaar die zelf bedrijfsleider is, over een goede kaart moet beschikken, waarop de verschillende bospercelen zijn ingetekend.

Een ruimtelijke ordening met een indeling in vakken en afdelingen is een eerste vereiste.

Een tweede verschil is, dat tussen het tijdstip van uitzaai en van oogsten in de landbouw in de regel minder dan een jaar verloopt. De bedrijfsleider weet zich als hij een bepaalde akker beschouwt nog gemakkelijk alle factoren zoals grondbewerking, bemesting, zaai en opgroei te herinneren. In de bosbouw verlopen tussen aanleg en oogst gewoonlijk vele tientallen jaren; veelal is degene die een perceel oogst een geheel andere persoon dan degene die het gezaaid of geplant heeft. Het is daarom nodig, dat in een bosbedrijf van enige omvang, van elk bosperceel de wijze van aanleg te boek wordt gesteld, evenals al die factoren, welke op de opgroei van invloed zijn geweest. Dit maakt, dat ook

bij een geringere oppervlakte de bosbouwer behoefte heeft aan een bedrijfsplan.

Even nodig is het dat ook de verplegingsmaatregelen welke in de loop van het leven van de opstand getroffen zijn, als b.v. de zuiveringen en dunningen, zo mogelijk met de opbrengsten welke daaruit verkregen zijn, worden vastgelegd.

Ook is het van veel belang, dat de tegenwoordige bedrijfsleider weet van een bepaald bosperceel, wat daarvoor op de grond heeft gestaan en welke resultaten dit bos heeft opgeleverd.

Kortom om een juiste indruk van een bepaalde bosafdeling te kunnen verkrijgen is de voorgeschiedenis van groot belang. De vastlegging van de belangrijkste feiten uit de geschiedenis van een bosperceel en de juiste omschrijving van de toestand ten tijde van de opname is van het grootste gewicht.

Niet alleen is een en ander van belang voor een juiste beoordeling van een bosafdeling, maar het opent ook de mogelijkheid voor een vergelijking met overeenkomstige bosafdelingen, daar men er uit kan zien, welke invloeden uitgaan van verschillende wijzen van aanleg en behandeling.

Een landbouwer kan vergelijkingen treffen door naast elkaar en tegelijkertijd verschillende wijzen van aanleg en behandeling toe te passen en kan dan binnen een jaar vaak al conclusies trekken. De bosbouwer moet vele jaren wachten alvorens hij vergelijkingen kan maken en conclusies kan trekken en om dat te kunnen doen moeten de gegevens zijn vastgelegd en worden bewaard in een bedrijfsplan.

Een landbouwer kan zich op ieder moment gemakkelijk een oordeel vormen over de verwachtingen van z'n gewassen. Of de stand van een gewas meer of minder goed is, kan hij bij aanschouwing tot in procenten bepalen. Hij ziet en overziet z'n gewassen als het ware dagelijks.

Een bosbouwer heeft door de grote uitgestrektheid van z'n bedrijf en door de langzame groei van z'n houtgewassen, dat overzicht niet. Wil hij een oordeel hebben over de stand, dan dienen opmetingen en daarmee gepaard gaande vrij nauwkerige schattingen te geschieden en ook deze moeten worden te boek gesteld, opdat hij in latere jaren bij hernieuwde opmetingen door vergelijking van de nieuwe en de oude gegevens conclusies kan trekken, om zich aldus rekenschap te kunnen geven van de resultaten welke hij met z'n bedrijfsvoering bereikt.

Ook heeft de bosbouwer, meer dan de landbouwer, er behoefte aan, dat gegevens worden verzameld omtrent de bodemgesteldheid met inbegrip van de bodembegroeiing. Bij de aanleg van een bosperceel wordt de grond vaak meer of minder diep bewerkt en wordt soms sterk ingegrepen in de fysieke bodemgesteldheid. Het vastleggen van de nodige gegevens omtrent bodemgesteldheid is van het grootste gewicht, omdat deze laatste in de loop van een opstandsleven aan meer of minder sterke afwisseling bloot staat. Een en ander is van betekenis voor het bedrijf als geheel maar ook niet minder voor de afzonderlijke onderdelen. Al deze bovengenoemde gegevens worden samengebracht in dat onderdeel van het bedrijfsplan, dat „afdelingsbeschrijving” wordt genoemd. Een duplicaat hiervan met blanco bladen doorschoten, kan in de bedrijfsadministratie worden opgenomen als opstandslegger en kan dan gedurende de 10-jaren welke verlopen alvorens het bedrijfsplan wordt

herzien, aangewend worden om de gegevens van die 10 jaren te boek te stellen. Zulks is natuurlijk van grote waarde voor die herziening.

Wat het bedrijf als geheel betreft is het in de eerste plaats gewenst, dat vastgelegd wordt welk doel men met het bosbezit nastreeft, dat de economische factoren wat afzet van hout, meer of minder gunstige voergelegenheden enz. en ook sociale omstandigheden betreft, worden onderzocht en vastgelegd. Het doel moet men kennen om de bedrijfsmaatregelen daaraan te kunnen aanpassen terwijl economische en sociale factoren in de loop der tijden wijziging kunnen ondergaan.

Een bosbezitter behoort te weten hoe groot zijn houtvoorraad is en of en in welke mate deze afwijkt van de normale hoeveelheid. Hoe de bospercelen wat leeftijd betreft over de verschillende ouderdomsklassen zijn verdeeld; een gelijkmatige verdeling over de verschillende ouderdomsklassen waarborgt een regelmatige houtopbrengst.

Ook de aanwas moet bepaald worden en worden vergeleken met de normale aanwas. Het zal duidelijk zijn, dat deze gegevens grotendeels uit de afdelingsgewijs verzamelde gegevens kunnen worden verkregen hetgeen nogmaals de grote waarde van dit laatst genoemde onderdeel doet uitkomen.

Zonder deze gegevens staat hij hulpeloos in de economische strijd. Als hij een woord mee wil spreken op economisch gebied moet hij zorgen, dat hij dat woord kan staven met deugdelijke gegevens.

De boven omschreven omstandigheden maken het nodig, dat voor een bosbezit, ook reeds bij een veel geringere oppervlakte dan enkele honderden hectaren een bedrijfsplan wordt opgemaakt, waarin al de gegevens nodig om een inzicht in het bedrijf te krijgen geordend zijn bijeen gebracht.

2e. Wat moet een dergelijk bedrijfsplan inhouden?

De Nederlandse Bosbouwvereniging heeft in 1943 een boekje uitgegeven getiteld: Richtlijnen voor de samenstelling van een bedrijfsplan. Daarin vindt men bevattelijk en toch voldoende nauwkeurig aangegeven hoe de houtmassa van de verschillende afdelingen wordt bepaald, hoe de verdeling van de afdelingen met de bijbehorende houtmassa's naar bepaalde ouderdomsklassen dient te geschieden en hoe na vaststelling van de omloopstijd, welke voor het betrokken bedrijf het meest geschikt wordt geacht, de normale houtmassa en de normale aanwas kunnen worden berekend, waarnaar het gewenst is te streven om een zo hoog mogelijke productie en een zo regelmatig mogelijke houtopbrengst te verkrijgen.

Aan de hand van de werkelijk aanwezige houtmassa, gewenste omloop en normale houtmassa kan dan worden bepaald welke houtmassa geregeld jaarlijks kan worden geveld (en uitgedund), met in achtneming van het doel, een normale en stabiele houtmassa te verkrijgen.

Inderdaad zijn dit belangrijke gegevens welke er toe kunnen leiden, dat een bosbedrijf zo hoog mogelijke en regelmatige opbrengsten afwerpt hetgeen er mede toe kan bijdragen, dat de continuïteit van het bosbedrijf gewaarborgd blijft.

Men kan zich met reden afvragen hoe het mogelijk is in deze tijd een bosbedrijf te leiden zonder over de bovengenoemde gegevens te beschikken. Werd de bosbouw inderdaad bedreven als middel van bestaan en

niet, zo als veelal het geval is, uit liefhebberij, dan zou zich ook niet de omstandigheid voordoen, dat vele bosbouwers er nooit aan hebben gedacht bovengenoemde gegevens te doen verzamelen, ja zelfs nog niet eens over een behoorlijke kaart van hun bezit beschikken.

Ook op het grote belang van een goede kaart wordt in de handleiding van de Ned. Bosbouwvereniging gewezen. Ik behoef hierover dan ook niet veel te zeggen. Een ieder zal licht inzien, dat een goede kaart een eerste vereiste is voor het samenstellen van een bedrijfsplan. Op een dergelijke kaart wordt het bos allereerst verdeeld in vakken van $\pm 15-25$ ha. De vakgrenzen hebben over het algemeen natuurlijke grenzen zoals hoofdwegen, belangrijke waterleidingen en bezitsgrenzen. Deze vakken worden weder verdeeld in afdelingen en deze afdelingen zijn ten slotte de natuurlijke samenstellende onderdelen van het bosbezit. Een afdeling is een éénheid van behandeling. Verschil in hoofdhoutsoort (groveden, lariks, douglas, eik of beuk enz.) een belangrijk verschil in leeftijd in dezelfde soort, of ook verschil in bedrijfsvorm (hakhout of opgaand bos) geeft aanleiding tot de afsplitsing van afdelingen. Een eerste en voornaamste eis welke men aan een bedrijfskaart moet stellen is deze, dat zij bij de eerste oogopslag een duidelijk beeld van het bosbedrijf en zijn samenstellende delen moet geven.

Geef de handleiding van de Nederlandse Bosbouwvereniging waardevolle aanwijzingen omtrent de bepaling van werkelijke en normale houtmassa, van werkelijke en normale aanwas, te eveneens ten opzichte van de samenstelling van de bedrijfskaart, en bevreezen valt het dat zij geen aanwijzing geeft voor de afdelingsbeschrijving en zwijgt over al de vele andere, algemene gegevens welke in een goed bedrijfsplan dienen te worden vastgelegd.

M.i. schuilt juist de grote betekenis van een bedrijfsplan in ene zgn. moment-opname van de verschillende bosafdelingen en in het vastleggen van vele algemene factoren welke voor het betrokken bedrijf van belang zijn. Ik noem hiervan: doelstelling van het bedrijf; aard, naam, ligging en grootte; grensaanduiding, kadastrale gegevens; historische gegevens; staat van wegen en waterleidingen; economisch overzicht van de streek; arbeidsaangelegenheden; algemene gegevens over grond en opstanden; mededeling van het tot dusverre gevoerde beheer en beleid; vermelding van algemene maatregelen ter verbetering van bodemtoestand, keuze der houtsoorten, bestandsverpleging, houtafzet enz. enz.

Al deze gegevens zijn wanneer zij deskundig en objectief zijn verzameld juist van zo grote betekenis. Men krijgt dan als het ware een waardevolle momentopname, die een juist inzicht in het bedrijf geeft en waarvan de waarde met elke herziening nog belangrijk toeneemt.

Het vaststellen van een bepaalde omloop en van de over de periode van het bedrijfsplan gemiddeld jaarlijks te vellen houtmassa, al hoe belangrijk deze ook zijn als richtsnoer voor de eigenaar of beheerder bij zijn te voeren beleid, mag m.i. ook niet meer zijn dan een richtsnoer. Daaraan moet men zich niet streng gebonden achten.

Het vaststellen van een bepaalde omloop blijft toch steeds in hoge mate een slag in de lucht; die omloop wordt tamelijk willekeurig gekozen. Mede aan de hand van die vastgestelde omloop en op grond van de opgemeten totale houtmassa en aanwas en de geschatte normale houtmassa, wordt de vellingsmassa vastgesteld. Ook die normale houtmassa is

een begrip, dat niet zo scherp omlijnd is, dat deze met grote nauwkeurigheid kan worden vastgesteld.

Er zitten dan ook in de berekende vellingsmassa onzekere factoren, welke naar mijne mening veroorzaken dat deze niet anders dan een, zij het dan ook zeer waardevolle, aanwijzing van de richting waarin bij de velling gewerkt moet worden, kan zijn.

Voor al wanneer voor een bosbedrijf voor de eerste maal een bedrijfsplan wordt opgesteld, mag men zowel aan omloop als aan kapmassa geen te grote waarde toekennen. Eerst latere herzieningen zullen leren in hoeverre de opsteller van het eerste bedrijfsplan een juiste kijk heeft gehad.

Volledigheidshalve wijs ik er hier nog op, dat de bosbezitter of beheerder door het feit dat een bedrijfsplan voor een periode van tien jaren geldt, naar eigen keuze een ruime speling heeft in de jaarlijks te vellen houtmassa.

Een overheidslichaam behoort zoals van zelf spreekt wel in de eerste plaats over een bedrijfsplan te beschikken, omdat in zijn bedrijf de gelden van de gemeenschap zijn vastgelegd en omdat deze lichamen te allen tijde verantwoording van de bedrijfsvoering moeten kunnen afleggen.

Voor een particulier is een bedrijfsplan echter evenzeer onmisbaar en ook hij heeft in het tegenwoordige maatschappelijk bestel een grotere verantwoordelijkheid ten opzichte van het algemeen belang dan 50 of 100 jaar geleden.

Nu komt het veel voor dat een bos is aangekocht of wordt gehouden niet in de eerste plaats voor de houtproductie, maar voor een ander doel, bv. de jacht of als recreatieterrein.

Men zou zich kunnen afvragen of ook dan nog een bedrijfsplan noodzakelijk is.

Ik zou hierop willen antwoorden: juist dan vooral. Men loopt anders zo licht de kans dat de houtproductie, die zowel met de uitoefening der jacht als met de behartiging van de behoefte aan recreatie goed gepaard kan worden, in de verdrukking komt: Zoals we al hebben gezien behoort bij het opstellen van een bedrijfsplan vanzelfsprekend te worden uitgegaan van het doel dat de eigenaar van het bos zich voor ogen heeft gesteld. Een bedrijfsplan zal dan echter juist doen inzien dat dit doel kan worden nagestreefd, zonder dat de houtproductie noemenswaard behoeft te worden geschaad.

Ten slotte nog deze opmerking:

Aan een bedrijfsplan worden veelal als bijlagen toegevoegd: een kapplan en een cultuurplan.

Waar het bedrijfsplan in vele gevallen niet door de bedrijfsleider zelf wordt opgemaakt al is zijn medewerking daarbij van de allergrootste betekenis, behoort vooral bij het vaststellen van een kapplan en evenzo van een cultuurplan zijn oordeel het meeste gewicht in de schaal te leggen. Hij is degene die het bedrijf en de plaatselijke omstandigheden het beste kent. Het bedrijfsplan moet hem mede het materiaal leveren om zijn werkwijze voor de eerstvolgende tien jaren vast te stellen. Zou men hem het kapplan en cultuurplan als 't ware van buitenaf kant en klaar geven dan wordt zijn taak verlaagd tot die van uitvoerder en dat mag allerminst de bedoeling zijn.